

Dit document is opgesteld naar aanleiding van het deelprogramma Wederopbouw van de visie Erfgoed en Ruimte en is een nadere uitwerking van de kernkwaliteiten zoals die genoemd zijn in bijlage 3 van de Visie Erfgoed en Ruimte.

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

Groningen

De Wijert-Noord

Toonbeeld van de wederopbouw

Inhoud

- Wederopbouw: tonen van een tijdperk *pagina 2*
- Methodiek en leeswijzer *pagina 3*
- De wederopbouwperiode *pagina 4*
- Introductie De Wijert *pagina 5*
- Stedenbouwkundige Analyse *pagina 7*
- Kernkwaliteitenkaart *pagina 26*
- Begrippenlijst *pagina 27*

Wederopbouw: tonen van een tijdperk

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft in 2011 dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd en kunnen worden beschouwd als toonbeelden van de Wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (planmatige-opgezette uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota *Kiezen voor karakter*, de rijksvisie op erfgoed en ruimte die op 15 juni 2011 door de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Infrastructuur en Milieu namens het kabinet is aangeboden aan de Tweede en Eerste Kamer (TK 2010-2011, 32 156 nr. 29).

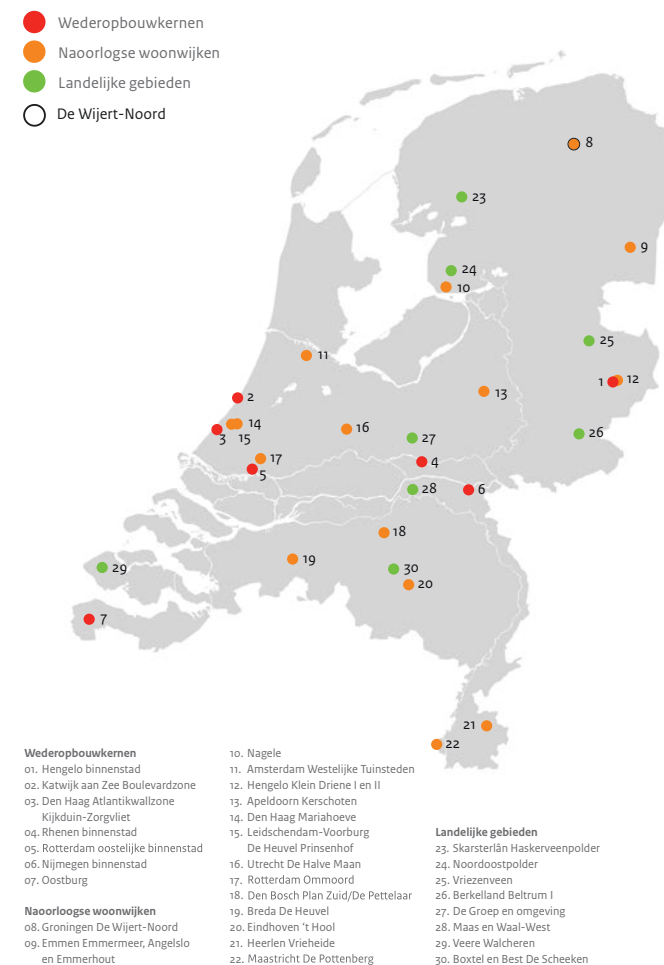
De selectie als wederopbouwgebied zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Daarnaast wil het Rijk stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de Wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven en als cultureel erfgoed een rol van betekenis spelen in de ruimtelijke ordening.

In lijn met de *Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg* (TK 2009-2010, 32 156 nr. 13) wordt hier in juridische zin invulling aangegeven – niet door aanwijzing als beschermd stads- of dorpsgezicht – maar als uitvloeisel van de verplichting om cultuurhistorie onderdeel te laten zijn van de belangenafweging in het kader van de totstandkoming van bestemmingsplannen, zoals opgenomen in artikel 3.1.6 lid 5 onder a van het *Besluit ruimtelijke ordening*.

Nu zo'n zestig jaar na de realisatie bouw of aanleg, zijn deze wederopbouwgebieden als gevolg van maatschappelijke en sociaaleconomische veranderingen, object van (ingrijpende) vernieuwingsoperaties. De uitdaging hierbij is om ontwikkelingen en vernieuwing hand-in-hand te laten gaan met het behoud van het bijzondere karakter van deze gebieden.

Kennis, inzicht en begrip van de cultuurhistorische waarden van de wederopbouwgebieden en hun ruimtelijke ontwikkelingsgeschiedenis zijn van belang bij het maken van weloverwogen keuzes in de planvormingsprocessen. Dit gebiedsdocument is bedoeld ter ondersteuning hiervan en brengt de bijzondere kernkwaliteiten van één van deze gebieden in beeld: de naoorlogse wijk De Wijert-Noord.

30 wederopbouwgebieden van Nationaal Belang

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Methodiek en leeswijzer

De methodiek is er op gericht de kernkwaliteiten uit de Wederopbouwperiode te analyseren en herkenbaar in beeld te brengen. Als basis voor de ruimtelijke analyse zijn bestaande studies gebruikt, waar nodig aangevuld met een veldbezoek om de bureaustudie te toetsen. In het colofon van dit document is opgenomen welke studies en rapporten als basis gebruikt zijn voor dit gebiedsdocument. De inhoudelijke focus van de gebiedsdocumenten ligt op de Wederopbouwperiode en de actuele situatie van het gebied. Om de context van de ontwikkelingen te begrijpen, zijn waar nodig relevante ontwikkelingen uit andere tijdsperiodes meegenomen in de analyse.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de wederopbouwperiode in het algemeen en de specifieke ontwikkelingen met betrekking tot de naoorlogse woonwijken (planmatig opgezette uitbreidingswijken) in het bijzonder. In de erna volgende hoofdstukken wordt ingezoomd op het onderhavige gebied en wordt door middel van een gebiedsanalyse geïdentificeerd wat de specifieke kernkwaliteiten zijn die dit gebied tot een wederopbouwgebied van nationaal belang maken.

Bron: Gemeentearchief Emmen.

Introductie De Wijert

De Wijert-Noord is onderdeel van de naoorlogse uitbreiding aan de zuidkant van de stad Groningen. De wijk is ontworpen tussen 1957 en 1959 door Henk Eysbroek, stedenbouwkundige bij de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting van de gemeente Groningen.

De wijk werd gebouwd om ongeveer 9000 bewoners te kunnen huisvesten, verdeeld over bijna 3000 woningen. Het grootste deel van die woningen was sociale huur, bedoeld voor arbeiders en middenstanders. In de wijk moesten alle leeftijdsgroepen terecht kunnen: studenten, gezinnen en bejaarden. Het is één van de eerste wederopbouw wijken in Groningen waar de herhaalbare module van de wooneenheid, de stempel*, als basis van de verkaveling is ingezet.

De Wijert is vernoemd naar een voormalig versterkt huis of klein kasteel dat in de middeleeuwen in het gebied stond.

Situering en definiëring

De wijk ligt in het voormalige stroomdal van de Drentsche Aa ten zuiden van de stad en ligt tussen de wijken Helpman in het oosten en Corpus den Hoorn in het westen in. De wijk bestaat uit een noordelijk en een zuidelijk deel. Het zuidelijke deel is van na 1970 en is geen onderdeel van het geselecteerde gebied. De wijk wordt begrensd door de Weg der Verenigde Naties in het noorden, de Hora Siccamingel in het oosten, de Van Ketwich Verschuurlaan in het zuiden en het Noord-Willemskanaal en de Julianaweg in het westen.

De Wijert is het summum van de wederopbouwgedachte; een representatief voorbeeld van een rationele wijk met een evenwichtige samenhang tussen bebouwing, openheid en groene ruimte, waarbij het stedenbouwkundige principe van de stempelverkaveling op systematische wijze is toegepast.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft De Wijert geselecteerd als één van de dertig wederopbouwgebieden van nationaal belang. De belangrijkste, ruimtelijk onderscheidende kernkwaliteiten zijn:

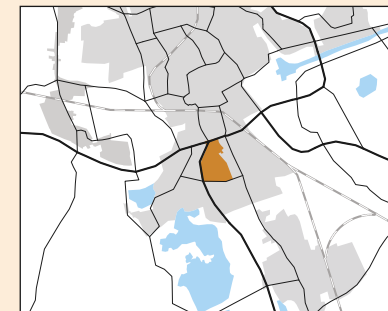
1. Herhaalbare module van de wooneenheid [stempel] als basis van de verkaveling;
2. Afwisseling tussen laag- en middelhoogbouw.

Deze kernkwaliteiten worden hierna verder toegelicht.

* Zie begrippenlijst achterin.

Kerngegevens

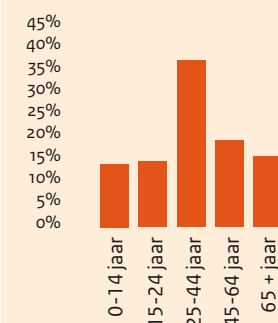
Kaart

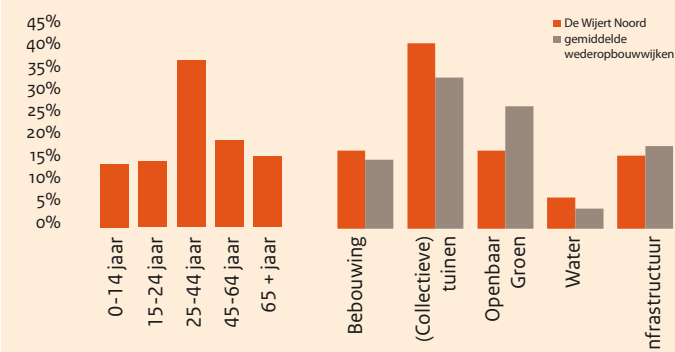
Algemene gegevens

- Stedenbouwkundige: H. Eysbroek
- Architecten: oa. F. Klein, Kort en Korma, P. Bügel, K.G. Olsmeijer en P. Götzen
- Planvorming: 1957 - 1958
- Uitvoering: 1959 - 1968
- Aantal woningen bij oplevering: 2.838
- Oppervlakte wijk: 76 ha
- Woningdichtheid: 70 w/ha
- Bevolkingsdichtheid: 6.487 inw/km²

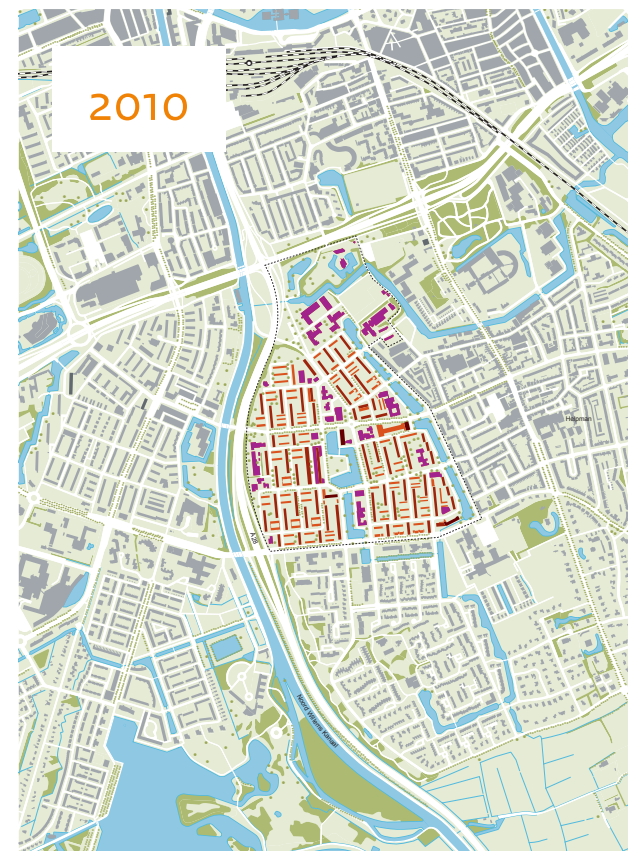
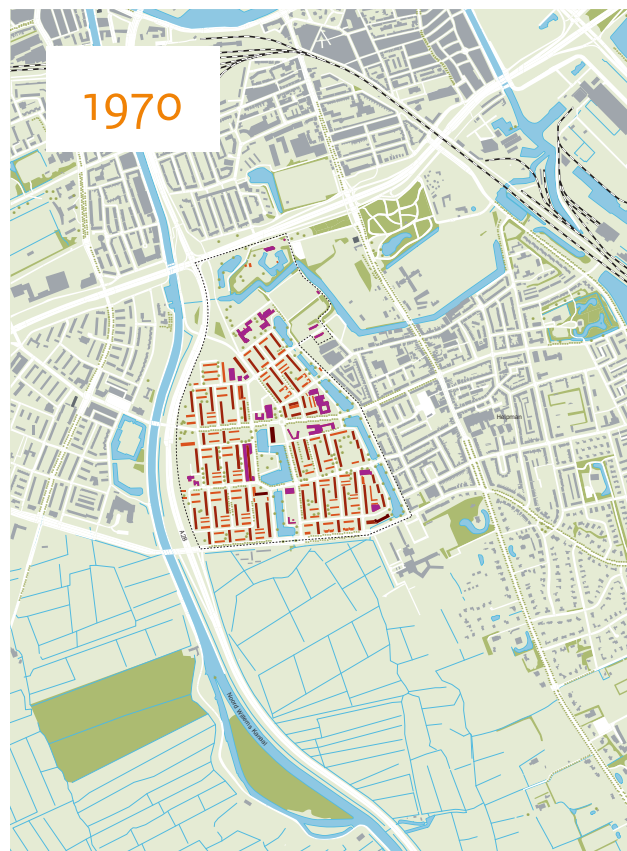
Bevolkingsopbouw*

Grondgebruik*

* Statistische gegevens: Atlas voor Gemeenten2014.

Het gebied waar De Wijert later zou worden aangelegd, in 1930. Kaarten: MUST.

Stedenbouwkundige Analyse

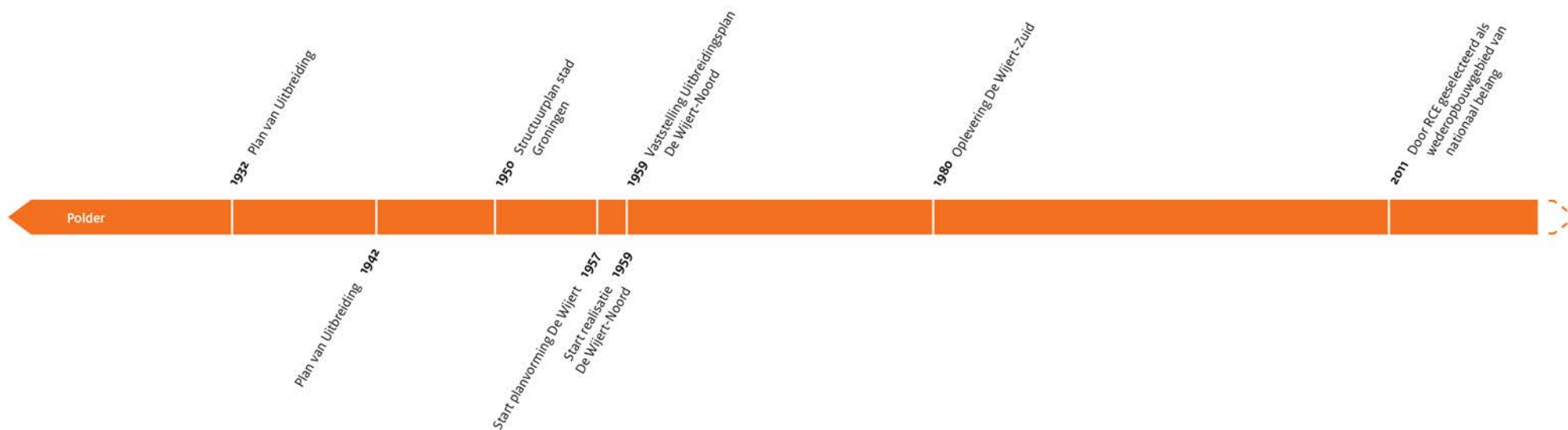
Planontwikkeling en uitgangspunten voor het ontwerp

In de periode 1955-1965 werden aan de zuidkant van Groningen vier nieuwe woonwijken gebouwd om aan de grote woningvraag van na de oorlog tegemoet te komen: Laanhuizen, De Wijert-Noord, Corpus den Hoorn en Coendersborg. De Wijert werd gerealiseerd op basis van het uitbreidingsplan van H.J. Dix en Eysbroek uit 1959. Dit plan bouwde onder andere voort op de vorkachtige structuur van het vooroorlogse uitbreidingsplan voor de stad Groningen van H.P. Berlage.

Plan Berlage en Schut

Het eerste integrale uitbreidingsplan voor de stad stamt uit 1928. Vanwege de verwachte bevolkingsgroei kreeg architect en stedenbouwkundige H.P. Berlage de opdracht om samen met de directeur van de Dienst Gemeentewerken in Groningen, H.P.J. Schut, een nieuw uitbreidingsplan voor de stad op te stellen.

Het plan omvatte een vorkachtige structuur en werd gekenmerkt door een duidelijk patroon van brede wegen en straten en statige parken en pleinen, waarbinnen het 'bouwblok' een belangrijk structuurbepalend element was. In 1932 werd het uitbreidingsplan door de gemeenteraad vastgesteld, maar de provincie had er flinke kritiek op. Het ging volgens de provincie uit van een grote overschatting van de bevolkingsgroei, het sloot onvoldoende aan op het provinciale wegennet en het was teveel gestoeld op verouderde negentiende-eeuwse ideeën over de stad. In het 'Plan van Uitbreiding 1942' dat tien jaar later verscheen, werd tegemoet gekomen aan deze kritiekpunten. Ten opzichte van het plan Berlage-Schut werd in dit nieuwe plan de buitenste bebouwingsring simpelweg weggelaten. De grootschalige infrastructuur, waaronder de ringwegen en het Van Starckenborghkanaal, bleef onveranderd. Dit nieuwe plan werd tot in de jaren vijftig gebruikt als basis voor de ontwikkeling van de stad Groningen.

Structuurplan 1950

Na de oorlog nam de vraag naar woningen enorm toe vanwege de oorlogsschade aan de woningvoorraad en de explosieve bevolkingsgroei. Bovendien was de armoede groot en waren de algemene leefomstandigheden in de oude stad slecht. Groningen besteedde na de oorlog veel aandacht aan haar uitbreidingswijken. In het structuurplan van 1950 dat het daartoe opstelde, legde de gemeente haar visie op de stadsuitbreidingen vast.

Dit plan is nooit officieel vastgesteld, maar vormde wel de basis voor de definitieve uitwerking van de stedenbouwkundige plannen van Corpus den Hoorn en De Wijert-Noord. Het plan besteedde aandacht aan de verbinding tussen de historische stad en de uitbreidingswijken en aan de scheiding van en verbindingen tussen de wijken onderling. Een as moest het centrum van de stad via het Emmaviaduct en het Julianaplein met de noordpunt van De Wijert verbinden, waar deze overging in de Vondellaan. Deze weg sloot aan op de door Berlage en Schut al [deels] beoogde ringweg; de Weg der Verenigde Naties [N7]. Ook werd de snelweg langs het Noord-Willemskanaal, die Corpus den Hoorn en De Wijert-Noord van elkaar zou scheiden, in het plan geprojecteerd. Tussen de wijken zijn groene bufferzones en ontsluitingswegen opgenomen. In de centrale groenzone zijn nog steeds de waterpartijen en werkfuncties te herkennen.

- Het centrum van de wijk, het gebied tussen de Vondellaan en de Van Lenneplein, is gebaseerd op de plannen van Berlage en Schut uit 1928.
- De bebouwing volgde in het plan van Berlage de barokke figuur van de wijkontsluiting: een vorkachtige structuur van verticale wegen die samenkomen in één punt [de latere N7] en doorkruist worden door een aantal horizontale wegen. Deze structuur en de groene middenzone zijn ook herkenbaar aanwezig in het plan van Eysbroek.

Uitbreidingsplan De Wijert 1959

Tussen 1957 en 1958 vertaalde Eysbroek, als verantwoordelijk stedenbouwkundige van de gemeente Groningen, de kaders uit het structuurplan naar het Uitbreidingsplan De Wijert dat uiteindelijk in 1959 werd goedgekeurd. Dit plan was een 'partiele wijziging van en aanvulling op' het uitbreidingsplan van Schut en Berlage. Eysbroek nam verschillende elementen uit hun plan over, zoals de belangrijkste noord-zuid en oost-west-verbindingen en de vorkachtige structuur met de groenzone in het midden.

Uitgangspunten voor ontwerp

Van de vier zuidelijke uitbreidingswijken zijn Corpus den Hoorn [als eerste aangelegd] en De Wijert-Noord vormgegeven volgens de principes van de wijkgedachte.* De wijken zijn hiërarchisch opgezet en hebben een ruim aanbod van voorzieningen [scholen, kerken, winkels], zodat de wijken onafhankelijk van het centrum van de stad zouden kunnen functioneren. Eysbroek wilde De Wijert een stedelijk karakter geven, vergelijkbaar met dat van de bestaande stad, wat hij vertaalde in een relatief groot aandeel etagewoningen. Het principe van licht, lucht en ruimte was leidend bij de positionering van de woningen. Het gesloten bouwblok moest plaatsmaken voor strokenbouw* en stedenbouwkundige stempels. In de middenstandswijk Laanhuizen [naar ontwerp van P. Bügel] was hier al eerder mee geëxperimenteerd, maar in De Wijert combineerde Eysbroek verschillende woningtypen binnen het stempel, zodat verschillende bevolkingsgroepen met elkaar zouden kunnen mengen.

Realisatie

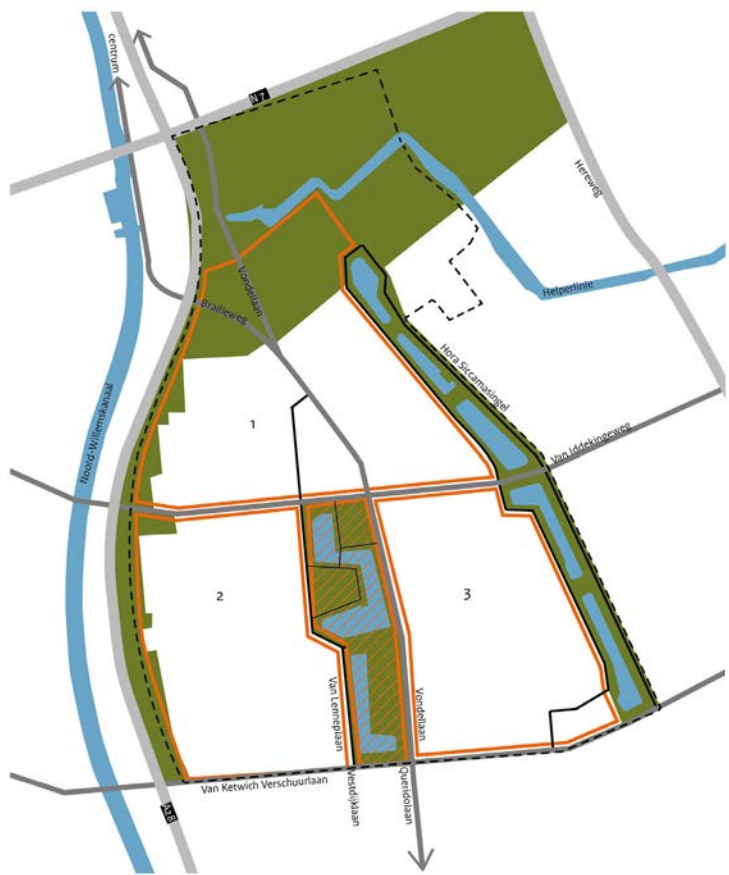
De Wijert-Noord is vanaf 1959 gebouwd. De helft van de woningen kwam op traditionele wijze tot stand, de andere helft met nieuwe productie- en bouwmethodes waardoor het bouwtempo omhoog ging. De woningen zijn dan ook in een relatief korte periode, tussen 1961 en 1963, gerealiseerd. Ook een aantal scholen en winkelblokjes is al in het begin gebouwd. Daarna is de bouw van de voorzieningen vrijwel gelijk opgegaan met de bouw van de woningen. Alleen de bouw van een paar middelbare scholen en de invulling van het cluster ten noorden van de core* vonden plaats in de jaren zeventig.

Stedenbouwkundige opzet

De stedenbouwkundige structuur van De Wijert kenmerkt zich door een sterk hiërarchische en systematische opbouw. Dit laatste geldt zowel voor de verkaveling als voor de woningen zelf. Rondom een groene kern liggen drie stedenbouwkundige clusters, de woonbuurten. Deze zijn opgebouwd uit een serie consequent herhaalde ensembles van woonblokken. Langs de hoofdassen en in de groene randzones is de bijzondere bebouwing gesitueerd. Eysbroek ontwierp De Wijert binnen de grenzen die in het structuurplan van 1950 waren aangegeven: aan de westzijde de geplande Rijksweg [de huidige A28/Julianaweg], in het noorden de natuurlijke loop van het Helperdiep en aan de oostzijde de vooroorlogse wijk Helpman. De hoofdwegen verankeren de wijk in het stedelijke weefsel en delen de wijk op in buurten. De vorkachtige structuur omsluit de 'core'; het groene hart van de wijk waarin veel van de voorzieningen liggen. Twee hoge flatgebouwen houden de grote ruimte bij elkaar.

Henk Eysbroek

Henk Eysbroek was vanaf 1956 als stedenbouwkundige werkzaam bij de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting van de gemeente Groningen. Tussen 1945 en 1949 was hij als assistent-ontwerper van Lotte Stam-Beese betrokken bij het ontwerp van Pendrecht. De in Pendrecht ontwikkelde [gespiegelde] wooneenheid heeft Eysbroek in De Wijert ongespiegeld toegepast. Eysbroek was een aanhanger van de wijkgedachte. De Wijert-Noord was de eerste Groningse wijk van zijn hand.

Hoofdstructuur De Wijert

- wijkgrens
- woonbuurt
- core
- grootschalig groen
- water
- hoofdweg

hoofdkaart situatie 2010

De Wijert vanuit het zuidoosten: stempels aan weerszijden van de core die wordt gemarkeerd door twee hoogbouwflats. Op de achtergrond de A28 en de N7. Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Siebe Swart.

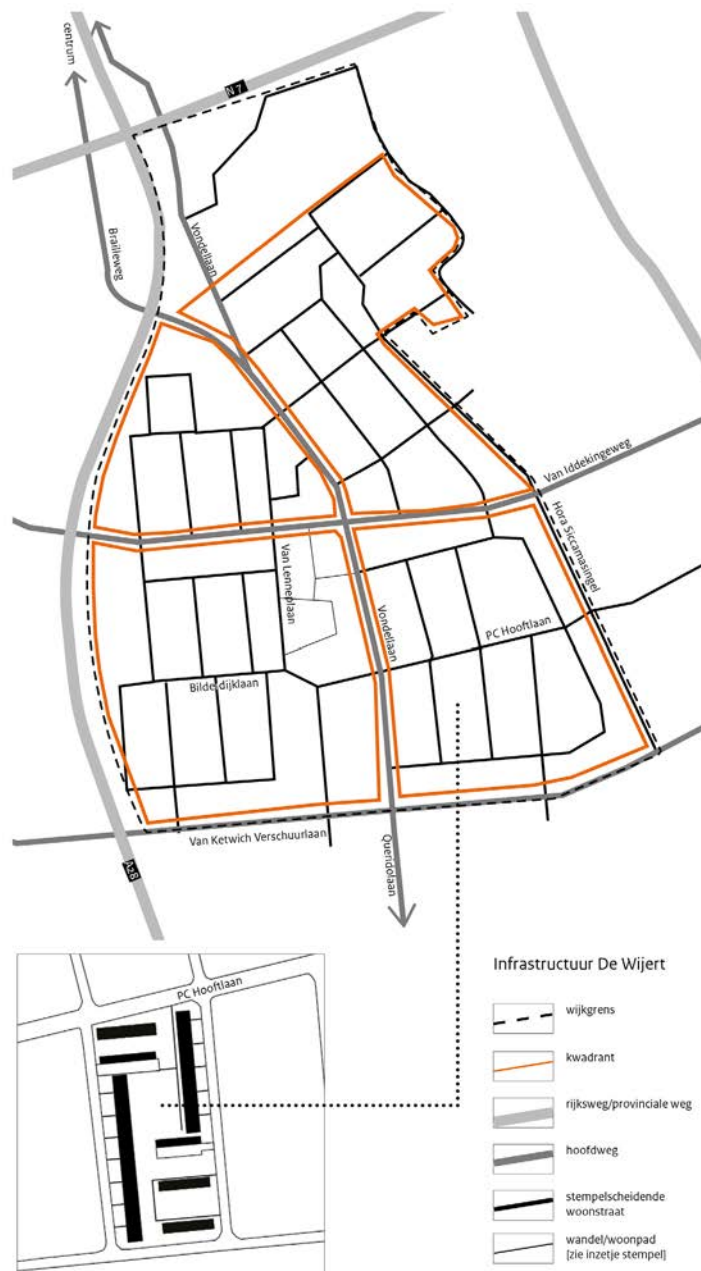

Infrastructuur

De infrastructuur van De Wijert heeft een hiërarchische opzet van drie lagen: hoofdwegen, woonstraten en woonpaden. De Vondellaan [oorspronkelijk ondersteund door de Van Lennepleaan] in noord-zuidrichting en de Van Iddekingeweg in oost-westrichting zijn de belangrijkste [wijkoverstijgende] verkeerswegen die de wijk opdelen in vier kwadranten. De Vondellaan is met haar dubbele rijbaan, parkeervakken aan beide zijden en laanbeplanting opgezet als de hoofdentree van de wijk, die de wijk met het centrum verbindt. Hoewel er in de planvorming rekening was gehouden met de aanleg van De Wijert-Zuid vormt de Van Ketwich Verschuurlaan met haar brede profiel de duidelijke begrenzing van de wijk aan de zuidkant.

Binnen de buurten worden de verschillende stempels gescheiden door niet-doorgaande woonstraten voor auto- en fietsverkeer. De kleinste eenheden, de woonpaden, staan vrijwel overal haaks op de woonstraten. De paden ontsluiten de woningen voor voetgangers op de plek waar twee woningblokken achter elkaar zijn geplaatst en ze bieden toegang tot de gemeenschappelijke binnentuinen.

Uit het ontwerp van De Wijert blijkt dat de auto een steeds nadrukkelijker rol ging spelen. Het had tot gevolg dat de woonstraat, die oorspronkelijk ook een functie had als ontmoetingsplek, meer werd ingericht op het faciliteren van het toegenomen auto-gebruik. Er kwamen meer parkeerplekken en de woonstraat kreeg in toenemende mate een verkeersfunctie. Ook de vele garageboxen [450 in het oorspronkelijke plan] die binnen de stempel een zelfstandige status hebben, komen voort uit deze tendens.

- Hiërarchische opzet van wegen: hoofdwegen, woonstraten en woonpaden.
- De Vondellaan en de Van Iddekingeweg delen de wijk op in vier kwadranten.

Verkaveling: de stempels

De herhaalbare module van de wooneenheid, de stempel, vormt de basis van de verkaveling en is één van de kernkwaliteiten van de wijk.

De organisatie van verschillende wooneenheden rondom een gezamenlijke binnenruimte kwam voort uit het idee dat dit zou bijdragen aan de gemeenschapsvorming.

In veel Nederlandse stempelwijken werden de stempels gespiegeld of gedraaid ten opzichte van elkaar geplaatst om variatie aan te brengen. In De Wijert heeft Eysbroek de stempels juist ongespiegeld toegepast en hebben ze vrijwel overal dezelfde oriëntatie. In de zuidwestelijke woonbuurt verspringen de noordelijke stempels licht ten opzichte van de zuidelijke.

De twee meest noordelijke stempels hebben een kleinere oppervlakte. Het aantal woonblokken en garageboxen in deze stempels is lager dan in de andere.

De lineaire noord-zuidverkaveling sluit niet overal aan bij de historische structuren waarbinnen de wijk is aangelegd, zoals bij de kromming van het kanaal en aan de oostzijde bij de Hora Siccamingel tegen het voormalige gehucht Helpman. In de traditionele stedenbouw waren 'marges' een klassiek middel om overgangen te creëren. Eysbroek maakte bewust van deze afwijkingen gebruik om er een onderdeel van de stempel te herhalen of om er de bijzondere functies te plaatsen. De flexibele en gefaseerd ingerichte marges zijn een ruimtelijke weerspiegeling van zijn ontwerpintenties en dragen bij aan de bijzondere beeldkwaliteit van de wijk.

hoofdkartaarsituatie 2010

- De stempels hebben vrijwel dezelfde oriëntatie en zijn vrijwel even groot.
- In de 'marges' worden elementen uit de stempel herhaald en hebben de bijzondere functies een plek gekregen.

Bijzondere voorzieningen zijn in de marges geplaatst, zoals de Opstandingskerk uit 1967 aan de P.C. Hooftlaan. Bron: Wikimedia, Wutsje.

De stempels, in molenwiekverkaveling,* worden gevormd door twee noord-zuid geplaatste, lange woonblokken van vier etages die eindigen op één of twee rijen grondgebonden eengezinswoningen met tuintjes. Aan de zuidkant stonden oorspronkelijk één of twee overdwars geplaatste stroken bejaardenwoningen met daarachter één of twee rijen garageboxen. Bij de plaatsing van de woningblokken was een optimale oriëntatie op de zon een belangrijk uitgangspunt – niet alleen voor de étagewoningen, maar ook voor de laagbouwoningen die hun woonkamers op het zuiden kregen. Met hun achtertuinen grenzen de laagbouwoningen aan de gemeenschappelijke binnentuin; de entrees van de woningen, met uitzondering van een aantal bejaardenwoningen, liggen direct aan de woonstraten.

In het zuiden en noorden van de woonbuurten zijn verschillende variaties en correcties op de stempel in zijn meest 'pure vorm' toegepast. Hiermee is een veelheid aan ruimtelijke composities ontstaan. Samen met de flexibele invulling van de randen vormt dit een welkome tegenhanger van de monotone verschijningsvorm van de stempel, waardoor de wijk nergens eentonig is geworden.

Woningtypologieën en architectuur

De stempels zijn opgebouwd uit diverse woningtypes: middenstands- en arbeiderswoningen en woningen voor bejaarden, alleenstaanden en/of studenten. De woningen werden gebouwd in opdracht van vier woningbouwverenigingen die elk een eigen architect in de arm namen. Door de vastgestelde bebouwingsvoorschriften, de eenheid in kleur- en materiaalgebruik en de coördinatie van het ontwerpproces door H.J. Dix, hoofd Dienst Stadsuitbreiding en Volkshuisvesting, en superviserend architect F. Klein is de architectonische samenhang in het plan groot, terwijl in de gevels toch veel

variatie is aangebracht. In de wijk is gebruikgemaakt van de door de Rijksoverheid gepropageerde systeembouw. In De Wijert-Noord was dit vooral het Groningse montagesysteem Rottinghuis.

- Stempels in molenwiekverkaveling.
- Lange 4-laags blokken werken als 'boekensteunen' en houden de stempel bijeen.
- De garageboxen met parkeerstroken nemen een zelfstandige plaats in binnen de stempel.
- Woonpaden ontsluiten de woningen op de plek waar twee woningblokken achter elkaar zijn geplaatst en ze bieden toegang tot de binnentuin.

portiekétagewoningen

rijwoningen

portiekétagewoningen

bejaardenwoningen

Typologieën

- wijkgrens
- galerij-étagewoningen
- portiekétagewoningen
- étagewoningen, landmark
- twee-onder-één-kapwoningen
- bejaardenwoningen
- rijwoningen
- portiekétagewoningen, middel-hoogbouw, latere bouw
- portiekétagewoningen, hoogbouw, latere bouw
- rijwoningen, latere bouw
- voorzieningen
- garageboxen

hoofdkaart situatie 2010

Afwisseling bouwhoogtes

De afwisseling van middelhoog- en laagbouw is één van de kern-kwaliteiten van De Wijert; het geeft de wijk een herkenbare ritmiek. Om de parkeerplaatsen, garages en het benodigde wegensysteem te kunnen bekostigen zijn grote hoeveelheden etagewoningen gebouwd, die heel bepalend zijn voor het karakter van de wijk. Ze geven de wijk een meer stedelijke uitstraling. De éénlaags garageboxen nemen in de ruimtelijke compositie van de stempel een autonome plek in.

De enige hoogbouw uit het oorspronkelijke plan is te vinden aan de randen van de core: De Vondelflat en de flat aan de Van Lenneplan. Het zijn belangrijke herkenningspunten die het hart van de wijk markeren en wat betreft hun maat passen bij de schaal van de core.

De afwisseling van middelhoog- en laagbouw geeft de wijk een herkenbare ritmiek.

De flats vormen belangrijke herkenningspunten in de wijk. De hoogbouw aan de core markeert het hart van de wijk en houdt de grote ruimte in balans.

*De Vondelflat aan de singel in de core.
Foto: Wikimedia, Wutsje.*

De Staringstraat anno 2016. Op de achtergrond de Vondelflat. Foto: Nadine van den Berg.

*De Staringstraat omstreeks 1968
nog voordat de Vondelflat was
gebouwd met laagbouw en
bescheiden 3- en 4-laags
bouwblokken.
Bron: Beeldbank Groningen
RHC Groninger Archieven.*

Groen

De continue groenstructuur is een belangrijke onderlegger van de wijk.

In de ruimtelijke compositie van de wijk zijn drie planlagen te onderscheiden die overeenkomen met de verschillende eigendomsverhoudingen: het gemeentelijke, structurerende en decoratieve groen; de gemeenschappelijke binnentuinen in de stempels die onder verantwoordelijkheid van de corporaties vallen en de privétuinen bij de grondgebonden woningen. In het schetsplan van de groenvoorziening uit 1957 is het groengebied dat onder de inrichtings- en beheerverantwoordelijkheid van de gemeente zou vallen ingetekend: een doorlopende groene zone met een verbindende functie die bestond uit het centrale wijkplantsoen, de groene randen, het water, de plantsoenen en de laanbeplanting. De collectieve binnentuinen en de openbare voortuinen waren in het plan wel als zodanig aangewezen, maar werden niet verder ingevuld door de gemeente. De inrichting ervan lag bij de corporaties. Die inrichting is zelfs tot en met de herstructurering van de stempels altijd een lastige opgave gebleken, waardoor de binnentuinen nooit tot volle wasdom zijn gekomen.

Het groen in de wijk had verschillende functies. Het diende als buffer, als sociaal bindmiddel en het had een decoratieve functie. Op wijkniveau is het groen ingezet als buffer langs de A28 in het westen en als natuurlijke markering van de grens met het voormalige gehucht Helpman in het oosten. Hier is de buffer langs de Hora Siccamasingel vormgegeven als brede groenstrook met vijverpartijen en grote bomen. Dit heeft ook te maken met de landschappelijke context van de wijk. Hier lag namelijk een voormalige steilrand; de overgang van de Hondsrug naar de lager gelegen polders. De singels waren waarschijnlijk noodzakelijk om kwelstromen uit de Hondsrug op te vangen.

Op stempelniveau vormt het openbare groen de afscherming tussen de garageboxen en de bejaardenwoningen en tussen de privétuinen en de gemeenschappelijke binnentuinen. Dit buffergroen bestond vaak uit een grasstrook met daaromheen een wal van heesters en middelhoge boomsoorten.

Daarnaast moest het groen de gemeenschapsvorming faciliteren. Gemeenschappelijke tuinen en speelplaatsen voor ontmoeting op stempelniveau en de groene core voor ontmoetingen op wijkniveau. Het Hendrik de Vriesplantsoen is door de gemeente rationeel ingericht met paden, rozenperken, hoge bomen en weinig struiken, wat zorgt voor een grote mate van openheid, in lijn met het samenhangend groenontwerp van de wijk. Deze opzet is nog duidelijk aanwezig.

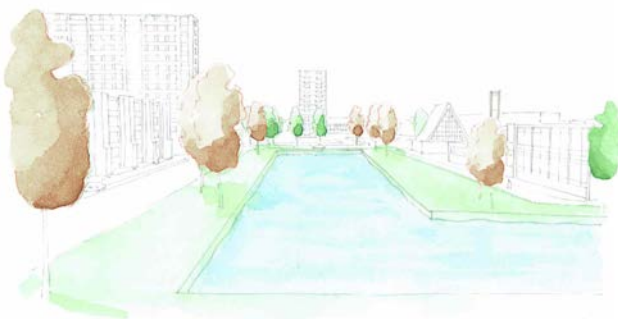
De binnentuin wordt in de meeste stempels omsloten door drie of vier woonpaden. De tuin bestaat voor het grootste gedeelte uit gras, omgeven door borders van heesters of rozenstruiken en een aantal bomen verspreid over de ruimte. In de oorspronkelijke opzet staat in het midden van het terrein een zandbak of speeltoestel.

De etagewoningen hebben collectieve voortuinen die bestaan uit een gazon met lage hagen en bloemperken. Het groen heeft hier vooral een decoratieve functie. Het gazon en de heesters lopen meestal de hoek om en verzachten zo de kopse kant van de woningblokken.

Ook aan de openbare voortuinen [gazon met lage hagen en rozenstruiken] van de bejaardenwoningen liggen brede plantsoenen: grasveldjes met middelhoge bomen die deel uitmaken van het straatprofiel.

Het buffergroen langs de Hora Siccamingel, met vijverpartijen en grote bomen markeert de grens met het voormalige gehucht Helpman. Foto: Nadine van den Berg.

Het centrumgroen: De grote bomen, de onderlinge afstanden, de vijverpartij en het ontbreken van heesters en struiken versterken het open en groene karakter van de core.

Het stempelgroen tussen de Reviusstraat en de Camphuysenstraat: De collectieve binnentuin voor ontmoeting op stempelniveau; collectieve voortuinen bij de etagewoningen en privétuinen bij de grondgebonden woningen.

Stempelgroen in het stempel tussen de Camphuyzenstraat en de Spiegelstraat: veel gras en bosschages die de garageboxen en de laagbouwoningen afschermen. Foto: Nadine van den Berg.

*Een gazon met rozenstruiken, heggen en bosschages in het stempel tussen de Vondellaan en de Reviusstraat. Een woonpad ontsluit de hof.
Foto: Marieke van der Heide.*

Openbare voortuinen aan de straatkant bij de bejaardenwoningen. Foto: Marieke van der Heide.

Voorzieningen

De Wijert heeft, in lijn met de wijkgedachte, een groot aanbod wijk- en buurtvoorzieningen: in het oorspronkelijke plan waren veertien scholen, acht gymlokalen, drie kerken, een gemeenschapshuis, vijftig winkels en drie kleine bedrijven-terreinen voorzien.

Het merendeel van de voorzieningen is in en om het groen in de marges en rond de core geplaatst: het winkelcentrum en de Maranathakerk aan de Van Lennepaan en de Opstandingskerk aan de P.C. Hooftlaan. Het winkelcentrum heeft aan de voorkant een karakteristieke uitbouw van hoekwinkels die het winkelplein 'omarmen'. Samen met de wandelroutes die door het plantsoen lopen aan de overzijde van de straat wordt de winkelstrip verbonden met de openbare ruimte, het speelplaatsje en de vijverpartij. Hierdoor ontstaat een bijzondere stedenbouwkundige samenhang.

Aan de oostzijde van de Van Iddekingeweg, bij de Hora Siccamasingel, bevindt zich een cluster van scholen. De voormalige Commerciële School van S. Bijlefeld [huidige Noorderpoortcollege] is benoemd tot gemeentelijk monument. Net als de voormalige School voor Technisch onderwijs [huidige Zernikecollege] uit begin jaren zeventig aan de Van Schendelstraat en de daar vlakbij gelegen Finse School aan de Helper Westsingel. De laatstgenoemde is één van de twee laatste Finse scholen in de stad. De scholen werden begin jaren vijftig door de regering beschikbaar gesteld om snel het nijpende tekort aan schoolgebouwen op te vangen. Vanwege materiaalgebrek in eigen land werden de scholen met hout uit Finland gebouwd. De scholen van de gebroeders Laurentius, gebaseerd op de typische Scandinavische houtbouw, hebben allemaal hetzelfde kenmerkende uiterlijk: laagbouw met een flauw hellend kapdak en identieke raam- en gevelpartijen. In het noorden van de wijk ligt het openluchtzwembad De Papiermolen, een Rijksmonument.

Het winkelcentrum aan de Van Lennepaan met tussen de hoekwinkels parkeerplaatsen.
Foto: Nadine van den Berg.

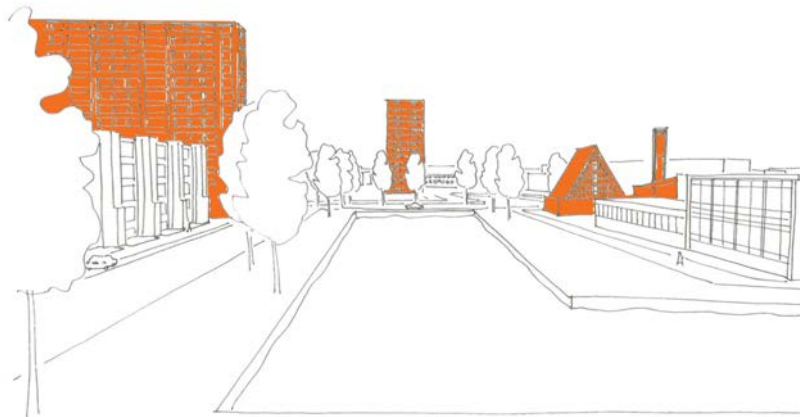
De houten Finse School aan de Helper Westsingel. Foto: Wikimedia, Wutsje.

De core neemt een bijzondere plek in binnen de wijk. Het is bij uitstek de ruimtelijke vertaling van het naoorlogse maatschappelijke denken.

De stedenbouwkundige kwaliteiten van het ensemble zitten in de maat van het groen en de positionering van de bebouwing in de ruimte en ten opzichte van elkaar. De twee kerken en de hoogbouwflats brengen de grote ruimte in balans. Omdat in de omliggende wijken en in de core al voldoende voorzieningen waren opgenomen, is de pocket ten noorden van de Van Iddekingeweg, tussen de Vondellaan en de Van Lenneplein, lange tijd leeg gebleven. In de jaren zeventig van de vorige eeuw werd hier een kantoor gebouwd. Dit cluster wordt opnieuw ingericht om ruimte te maken voor een multifunctionele accommodatie met school naar ontwerp van Hertzberger, die de nieuwe rug van de core zal vormen.

Kunst

In De Wijert is veel kunst te vinden; losse objecten in het groen, plaquettes op de bebouwing of kleine tegeldetails aan de woningen. De repeterende opzet van de stempels en de woningen maakte de oriëntatie in de wijk soms moeilijk. Bewoners vroegen daarom om meer herkenningspunten. Op drie blinde kopgevels van de etageflats aan de Van Ketwich Verschuurlaan zijn daarom opvallende kunstwerken aangebracht: composities van bijna tweehonderd geometrische elementen die op de muur gemonteerd zijn. De kleurrijke, kleine tegel-tableaus op drie andere flatgebouwen aan de Van Ketwich Verschuurlaan zijn gemaakt door Frans Franssen. De Olifant, met een jongetje op zijn rug in de vijver aan de P.C. Hooftlaan werd door de Maatschappij tot Verbetering van Woningtoestanden aangeboden aan de gemeente Groningen vanwege hun waardering voor De Wijert en de enorme verbetering van de huisvesting die de wijk voor vele mensen had betekend.

- Wijkvoorzieningen zoals de kerk, het winkelcentrum en de scholen liggen gegroepeerd rondom het centrale groene hart van de wijk.
- De grote open ruimte wordt 'bijeengehouden' door twee kerken en twee hoge flatgebouwen, die asymmetrisch ten opzichte van elkaar zijn geplaatst.

De Olifant [1964] gemaakt door Wladimir de Vries.
Bron: Wikimedia.

Vernieuwing en aanpassingen

Eind jaren negentig is de gemeente begonnen met een groot-schalige herstructurering van de wijk. In sommige delen was sprake van slecht onderhoud, verloedering en verrommeling, met name bij de bejaardenwoningen.

De herstructurering bestond uit sloop, nieuwbouw en renovatie en was gericht op het aanbrengen van meer variatie in de woningvoorraad, modernisering en op sociale vernieuwing. De afgelopen jaren is een groot deel van de bejaardenwoningen vervangen door grondgebonden ééngezinskooptwoningen en er is meer hoogbouw toegevoegd aan de wijk. Dit is gedaan met respect voor de stedenbouwkundige opzet van de wijk, waarbij zoveel mogelijk is aangesloten bij de principes van het stempelgebied, waardoor de verhoudingen binnen de stempels overeind zijn gebleven.

De nieuwe elementen zijn op de footprint van de oude bebouwing geplaatst en in het materiaalgebruik is aansluiting gezocht bij de oude bebouwing. Bij de Reviusstraat en de Camphuysenstraat zijn de tegels uit de kopgevels van de oorspronkelijke bebouwing [van kunstenaar Anno Smith] teruggeplaatst naast de voordeuren van de nieuwe hoekwoningen.

In de toekomst is het belangrijk om het verzadigingspunt van vernieuwing te bepalen. Hoeveel van de oorspronkelijke structuren en gebouwen heeft de wijk minimaal nodig om zijn naoorlogse identiteit te behouden?

In aanloop naar de vernieuwingsoperatie werd erover gedacht om het stedelijke karakter van de wijk te versterken door meer hoogbouw aan de wijk toe te voegen. Op de plek waar een aantal scholen is gesloopt aan de rand van de wijk, tegen de Hora Siccamingel, is toen uiteindelijk maar één flat gekomen. De vraag naar hoogbouwmogelijkheden is nog steeds actueel.

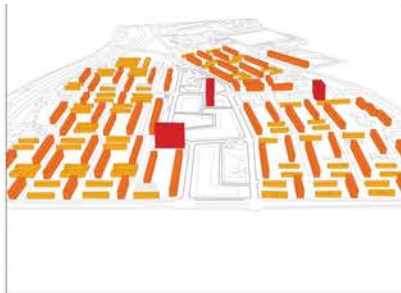
Om de stedenbouwkundige structuur en identiteit van de wijk te behouden blijven bij eventuele toekomstige hoogbouw de verhouding tot de middelhoog- en laagbouw en de architectuur daarom belangrijke aandachtspunten.

Het groen van de gemeenschappelijke binnentuinen blijft een aandachtspunt. Op sommige plekken zijn woonblokken aan elkaar geregen of zijn nieuwe woningen gebouwd met een in zichzelf gekeerd karakter. Hierdoor zijn gesloten woonvormen zonder relatie met de stempel ontstaan, die niet uitnodigen tot het maken van een verbinding met de gemeenschappelijke binnentuinen. De openheid van de stempel met de twee rijen eengezinswoningen is essentieel voor de beleving van de stempel en de verbindende mogelijkheden van het groen. Bij de renovatie van de portieketagewoningen zijn trappen vanuit de portiek geplaatst die hard op het inmiddels deels versteende binnenterrein landen.

Op dit moment wordt gewerkt aan de directe aansluiting van de Vondellaan op de Ringweg Zuid. Dit geeft naar verwachting een extra impuls aan het winkelcentrum aan de Van Lenneplaan, waardoor de verkeersdruk en parkeerbehoefte zullen toenemen. Om die reden wordt het terrein tussen het Hendrik de Vriesplantsoen en de winkelstrook opnieuw ingericht. Dit gebeurt in samenspraak met de omwonenden en ondernemers.

Met name de Vondellaan zal veel meer verkeer te verwerken krijgen. Door de verbreding van de weg en het [tijdelijk] verdwijnen van de laanbeplanting verandert het straatprofiel, waarmee een nieuwe orde in de wijk kan ontstaan. Bijzondere aandacht zou daarbij moeten uitgaan naar de mogelijke barrièrewerking van deze weg in de wijk.

Kernkwaliteitenkaart

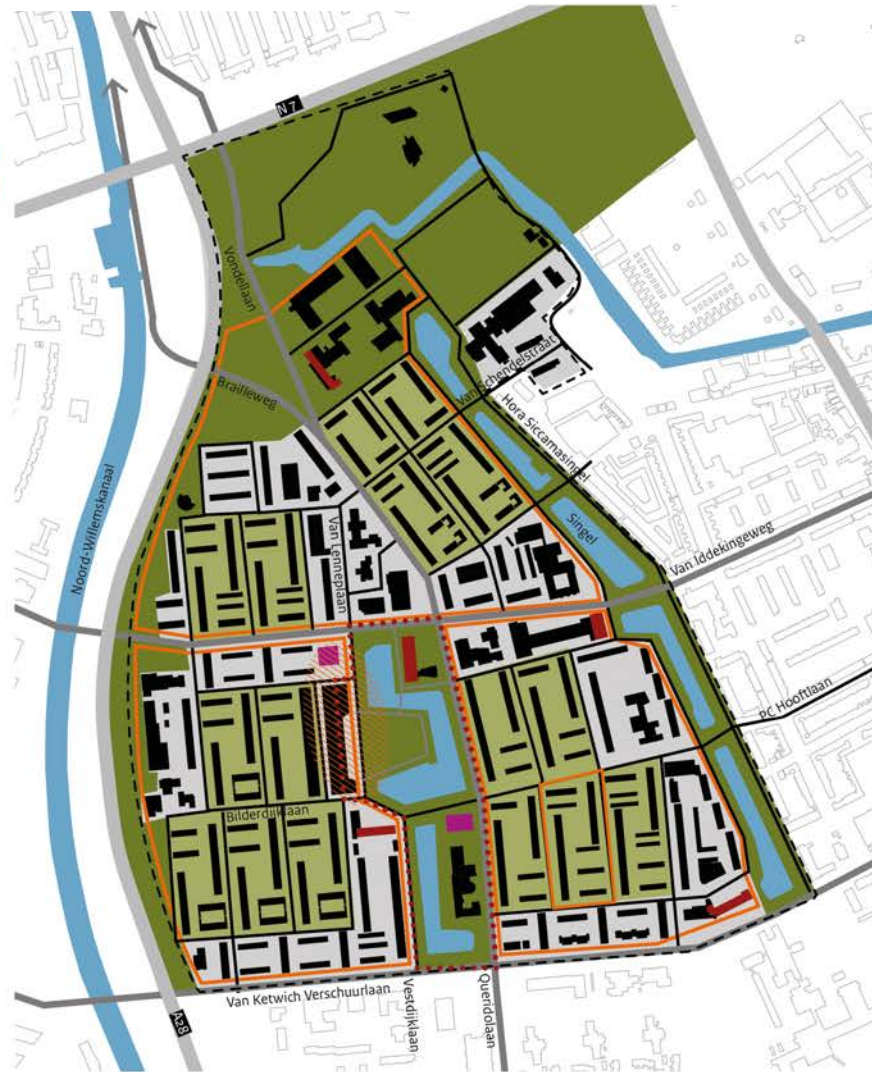
Afwisseling in laag- en middelhoog bouw

Herhaalbare module van de wooneenheid [stempel] als basis van de verkaveling

Stempelgroen

Begrippenlijst

Bouwkunde

Woning typologieën:

Drive-in-woning

Bij een drive-in-woning bevindt zich op de begane grond of op -1 een afgesloten garage. Het woongedeelte is op de eerste verdieping gelegen.

Duplexwoningen

Duplexwoningen zijn eengezinshuizen die gesplitst zijn in twee woonlagen om ruimte te bieden voor twee gezinnen. Deze woningen werden na de oorlog gebouwd met de bedoeling om er na de woningnood weer één ruime woning van te maken. De woningnood hield langer aan en bovendien bleek het ombouwen duurder dan gedacht, waardoor dit weinig of pas veel later is gedaan.

Maisonnettes

Maisonnettes zijn woningen in een groter gebouw, zoals een flat of appartementencomplex, met meerdere verdiepingen per woning. Ook dit was in die tijd in de Nederlandse woningbouw een nieuw type.

Woonensemble

(vaste) Compositie van verschillende losstaande wooneenheden

Systeembouw

De term systeembouw heeft betrekking op meerdere vormen van industrieel bouwen:

stapelbouw - het stapelen van muren met (steeds grotere) lichte betonnen elementen. Deze worden meestal bekleed met baksteen.

montagebouw - bouwen met geprefabriceerde onderdelen, zoals kozijnen, kastwanden, maar ook complete puien en badkamers. Later werden ook fabrieken op de bouwplaatsen zelf gebouwd voor met name grote elementenbouw, zoals wanden en vloeren.

gietbouw - (dragende) wanden en vloeren worden op de plek zelf gegoten in tijdelijke of blijvende bekisting. Ook nu nog is systeembouw meestal een combinatie van gietbouw en montagebouw.

skeletbouw - opbouw van geprefabriceerde kolommen en liggers. Deze worden aan de buitenzijde bekleed.

Stromingen

Bossche School

Begin jaren vijftig kwam de benaming 'Bossche School' voor het eerst in zwang. Het betrof een postacademische architectuuropleiding in Den Bosch, die haar oorsprong vond in de naoorlogse opgave van de kerkenbouw. Bij deze vroeg naoorlogse architectuurstroming, waarvan Dom Hans van der Laan, samen met zijn broer Nico de grondlegger was, draaide alles om verhoudingen. De ontwerpen zijn gebaseerd op het 'Plastisch Getal', de derde macht van de gulden snede. De verschillende onderdelen van een gebouw werden via een stelsel van verhoudingen op elkaar afgestemd. In hun zoektocht naar deze essentie van de architectuur bestudeerden de cursisten historische religieuze bouwwerken. De stijlkenmerken daarvan klonken nog jaren door in het werk van Bossche Schoolarchitecten.

De architectuurstroming kenmerkt zich door soberheid en de afwezigheid van versieringen en het gebruik van in Nederland beschikbare, traditionele, materialen, zoals baksteen, beton, hout en keramische dakpannen. Alhoewel ornamenten nau-

welijks worden toegepast, is de detaillering van raampartijen, daklijsten en erkers geraffineerd. Gevellijsten, timpanen en [doorlopende] lateien, afkomstig uit de klassieke bouwkunst, behoren tot de karakteristieke vormtaal van de vroege Bossche School. Met het ambachtelijk metselwerk en de tamelijk traditionele en klassieke vormtaal vloeien de Bossche en Delftse School in veel naoorlogse ontwerpen naadloos in elkaar over.

Delftse School

De Delftse School is een traditionalistische architectuurbeweging die in de eerste helft van de twintigste eeuw ontstond en voortduurde tot halverwege de jaren vijftig. De Delftse School werd geïnspireerd en aangevoerd door Marinus Jan Granpré Molière, architect en docent aan de Technische Hogeschool van Delft. Hij had een levensbeschouwelijke visie op het bouwen waarin 'eeuwige waarden' centraal stonden: gericht op een herleving van historische betekenissen, vormen en materialen. De architectuurstroming legt de nadruk op een ambachtelijke vormtaal, met het accent op bakstenen gevels en zadeldaken met keramische pannendaken.

De Delftse School wordt dikwijls beschouwd als de conservatieve tegenhanger van de modernistische architectuur van het Nieuwe Bouwen en de ornamentele bouwkunst van de Amsterdamse School, twee dominante richtingen in de Nederlandse architectuur tijdens het interbellum. Granpré Molière beschouwde het Nieuwe Bouwen als 'onbesuisd,' terwijl hij de Amsterdamse School te 'wulps' vond. Bouwkunst moest volgens hem 'nederig en zelf vergetend' zijn.

Modernisme / Het Nieuwe Bouwen / Functionalisme

Onder modernisme wordt de fundamenteel nieuwe architectuurstroming die begin zoe eeuw ontstond verstaan, in Nederland bekend onder de naam *het Nieuwe Bouwen* [of Nieuwe Zakelijkheid en Functionalisme]. De 'modernen'

bepleitten een rationele architectuur met een vormentaal die 'berust op het begrip van constructie'. De architectuur van het Nieuwe Bouwen kenmerkte zich door rechte lijnen, geometrische en abstracte vormen, lichte constructies van staal en beton, grote ramen, een vrije gevelindeling en een open plattegrond. De binnen- en buitenruimtes werden met elkaar verbonden, waardoor licht, lucht en ruimte werd gecreëerd. De gevels werden vaak wit gepleisterd. In de stedenbouw richt het modernisme zich meer op de wetenschappelijke onderbouwing van de inrichting op basis van onderzoek naar de verhouding van de verschillende functies en de samenstelling van de bewonersgroepen. Het programma voor de wijk is richtinggevend voor de ordening en het ontwerp. Dit betekent ook een grotere zelfstandigheid van het ontwerp ten opzichte van de bestaande stad.

Het Nieuwe Bouwen was in grote mate een sociaal geëngageerde beweging geïnspireerd door het socialisme. Net als in Duitsland, hadden De 8 [Amsterdam] en De Opbouw [Rotterdam] grote interesse in het vraagstuk van de sociale woningbouw: wat is de beste manier om de lage klasse onder goede omstandigheden te huisvesten?

In deze periode kwam ook de planologie de voornamelijk op onderzoek gerichte stedenbouwkunde binnen. Traditioneel was de stedenbouwkunde gericht op vorm, vanaf het modernisme werd functie en de ordening van de functies binnen een wijk een factor binnen de stedenbouw.

CIAM - Congrès Internationaux d'Architecture Moderne, opgericht in 1928 als overlegorgaan voor modernistische architecten met een serie spraakmakende internationale conferenties over moderne architectuur en stedenbouw. Het diende als instrument om een nieuwe manier van wonen en bouwen te stimuleren. De Amsterdamse De 8 en de Rotterdamse Opbouw vormden samen de Nederlandse CIAM-groep. In 1960 was de laatste CIAM bijeenkomst.

Traditionalisme

Het begrip traditionalisme verwijst naar het doelbewust teruggrijpen op tradities bij het bouwen wat betreft vorm, maar ook wat betreft constructie en functie.

In Nederland ging de baksteenarchitectuur van de jaren twintig in de vorm van het traditionalisme na 1945 door, naast het opkomende modernisme. De baksteenbouw was nu niet langer modern expressionistisch, maar juist behoudend en gebaseerd op de nationale bouwtraditie van sobere baksteengevels met een vlakke en symmetrische opzet. Het traditionalisme kijkt eerder naar regionale dan naar nationale of internationale stijlen en gaat uit van architectuur die het vlak benadrukt. Kenmerkend voor het naoorlogse traditionalisme zijn de toepassing van vertrouwde gebouwtypologieën, archetypische bouwvormen, bemiddelende overgangsmotieven, introverte beslotenheid, ambachtelijke bouwtechnieken, hiërarchische gevelcomposities waarin de achterliggende functies afleesbaar zijn, hellende daken, markante schoorstenen en de voorliefde voor de materialen baksteen, hout, smeedijzer en natuursteen. In de stedenbouw komt het traditionalisme tot uiting in het begrip harmonie en de esthetische ontwerpprincipes van morfologische en visuele samenhang en afwisseling van beslotenheid en openheid. De nadruk ligt meer op het stratenplan dan in het vormgeven van de ruimte op een groter schaalniveau. Ook richt het ontwerp zich op continuïteit en op harmonie met de bestaande context.

Stedenbouwkunde

Bouwblok

Een bouwperceel dat de volledige ruimte inneemt tussen vier straten.

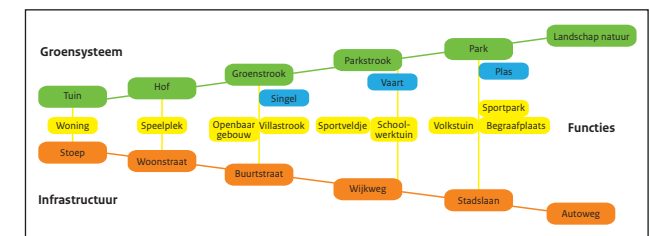
Core

In 1951 werd op de achtste editie van het CIAM-congres het functionalistische ideeëngoed uit de vooroorlogse periode van CIAM 'gehumaniseerd'. De menselijke maat werd uitgangspunt. Vanaf dat moment sprak men van 'de core', wat staat voor de materiële uitdrukking van het gemeenschapsgevoel. Het stond voor ontmoeting en wederzijdse betrekking. Dit kon ruim worden opgevat, van plein en winkelcentrum tot park.

Cul-de-sac-ontsluiting

Doodlopende weg, alleen bedoeld voor bestemmingsverkeer om woongebieden verkeersluw te houden.

Hiërarchie

Bron: Y. Feddes [2011], *De groene kracht*

Hofvorm

Verkaveling waarbij verschillende, los van elkaar staande, wooneenheden op zo'n manier zijn gegroepeerd dat ze een hof formeren: een al dan niet openbare, centrale ruimte, meestal

met groene invulling soms ook liep een weg door de hof of waren er parkeerplaatsen gerealiseerd in de centrale ruimte. Een in Amsterdam ontwikkeld naoorlogs verkavelingstype met een minder statische compositie dan voorheen en een gunstig aantal woningen per hectare.

Molenwiekverkaveling

Compositie waarbij de voorkant en de kopse kant van een flat of strook elkaar afwisselen aan de straatkant. Het is een speelsere compositie *dan een hofverkaveling en is daar vaak een verschuiving van.*

Stempelbouw

Stempelbouw (ook wel stempelverkaveling) is een verkavelingsprincipe dat in Nederland veel is toegepast in de wederopbouwperiode. Bij stempelbouw bestaat een wijk uit een zich herhalend patroon van (kleine) woonensembles. Deze groepering wordt ook wel de stempel genoemd. Deze stempels zijn grotendeels identiek en hebben ook dezelfde oriëntatie, maar zijn vaak verschoven ten opzichte van elkaar of gespiegeld. De herhaalbare eenheid kreeg de scheldnaam 'stempel' opgeplakt toen deze evolueerde naar een gestandaardiseerde variant.

Strokenbouw

Strokenbouw is een stedenbouwkundig verkavelingsprincipe, waarbij de bebouwing in parallelle, vrijstaande rijen is geordend, zoveel mogelijk georiënteerd op de zon. De woningen zijn vaak niet gekoppeld aan straten, maar staan hier 'los' van. Vaak wordt de bebouwing ontsloten door woonpaden aan de noordkant.

Tuinstadmodel

Concept geïntroduceerd in 1898 door sociaal hervormer Ebenezer Howard dat op verschillende plekken navolging kreeg. Het tuinstadmodel beloofde in zowel sociaal als ruimtelijk opzicht een oplossing te bieden voor de industriële samenleving. Het is als het ware de voorloper van de wijkgedachte. Nieuwe steden ontstonden op het platteland in de buurt van industrie en werden van fabrieken gescheiden door een groenzone, bedoeld voor recreatie en ontspanning. De stad werd niet langer gezien als een gesloten geheel, maar als plek waar groen vanuit het omringende landschap tot diep in de stad doordrong. Het landschap lag niet langer aan de rand van de stad, maar kwam in de stad zelf te liggen om daar lucht en ontspanning te bieden aan bewoners.

Wijkgedachte/Parochiewijk

De naoorlogse stedenbouw uit de wederopbouwperiode is sterk gebaseerd op de wijkgedachte en werd als denkbeeld voor het eerst bekend door het boek *De stad der toekomst, de toekomst der stad* (1946). De begrip kan gedefinieerd worden als: het stichten van een complete, stedelijke gemeenschap van beperktere omvang, in een ruimtelijk vormgegeven geheel van stedelijke functies. De ruimtelijke en sociale oorsprong ligt in de Angelsaksische begrippen *neighbourhood unit* en *de garden city*. Zowel de ruimtelijke als de sociologische kant kende een hiërarchische structuur: woning – buurt – wijk – stadsdeel - stad, met het gezin als hoeksteen van de samenleving. In Nederland is de wijkgedachte sterk verbonden met het fenomeen 'de maakbaarheid van de samenleving' en de begrippen licht, lucht en ruimte. De grootte van de wijk was gebaseerd op het aantal inwoners en de hoeveelheid woningen en voorzieningen, zoals winkels, scholen, kerken, medische faciliteiten en sport en recreatievoorzieningen, daarvoor nodig waren. In plaats van vooroorlogse gesloten bouwblokken, gelegen aan -soms

benauwde- straten, waren de woningen en de overige gebouwen meestal gegroepeerd in open bebouwing en gelegen in ruim bemeten groen.

De parochiewijk (echelon paroissial) is een sociaal-ruimtelijk stedenbouwkundig model dat in naoorlogs katholiek zuidelijk Nederland voorop stond. Hierbij kreeg de kerk een prominente positie midden in de wijk toebedeeld, als belangrijkste baken. De wijkgrootte was afgestemd op de gemiddelde omvang van een parochie. In de parochiewijk stond het wonen en het gezinsleven centraal. Het idee was om in de snel veranderende wereld het overzicht te blijven houden en geborgenheid te creëren.

Wooneenheid

In Ommoord staat de wooneenheid gelijk aan een flatgebouw. De term 'wooneenheid' is gebaseerd op het ordeningsprincipe dat de Franse stedenbouwers aanduiden met de term 'echelon domestique' (50 tot 150 gezinnen). De bouwsteen van een woonwijk was een groep huizenrijen of 'wooneenheden'. Alle rijen in deze wooneenheid hadden een gelijke oriëntering, gericht op ideale bezonning. Verder werd gesteld dat deze rijen konden worden ingevuld met eengezinswoningen, etagewoningen of een combinatie van beide.

Bron: Architectenweb.nl | Blom, A., B. Jansen, M. van der Heide [2004], *De typologie van de vroeg-naoorlogse woonwijken* | RCE [2004], *Monumenten van de prille welvaartsstaat* | Haan, H. de, I. Haagsma [1996], *Plastisch lexicon: een beknopte encyclopedie van de 'Bossche School'*

Geraadpleegde literatuur

Blom, A. [2013], *Atlas van de wederopbouw Nederland 1940-1965 - ontwerpen aan stad en land*.
Blom, A., B. Jansen en M. van der Heide [2004], *De typologie van de vroeg-naoorlogse woonwijken*.
De Nijl architecten [1996], *De Wijert, stedenbouwkundige visie*.
De Nijl architecten [2012], *Da Costastraat – Stedenbouwkundige randvoorwaarden*.
Jansen, B., Gemeente Groningen [1999], *Naoorlogse ruimtelijke ontwikkeling van de stad Groningen: De Wijert Noord*.
Duijvendak, M. en B. de Vries [2003], *Stad van het Noorden: Groningen in de twintigste eeuw*.

Websites:

<http://www.staatingroningen.nl>

Colofon

Gebiedsdocument De Wijert
Productie: De PlaatsMakers
Samenstelling en tekst: Marlijn van der Hoeven
Kaartmateriaal: Tim van Oosterbos
Tekeningen en schetsen: Marije Weijers
Redactie: Nadine van den Berg
Coverfoto: Nadine van den Berg
Ontwerp: Tegenwind grafisch ontwerp
Begeleidingscommissie: Marlijn Baarveld,
Anita Blom, Marieke van der Heide,
Doris Schmutzhart, Kya Verhagen

Voor dit document is geput uit bestaand[e] onderzoek en rapportages. De kaarten in dit document zijn gebaseerd op kaarten van MUST uit 2010. Het is daarom mogelijk dat aanpassingen van na 2010 in de kaarten in dit document ontbreken.

Bij het tot stand komen van deze publicatie is zoveel mogelijk getracht toestemming te krijgen voor het beeldgebruik van de oorspronkelijk rechthebbenden of hun uitgevers. Indien een rechthebbende denkt aanspraak te kunnen maken op een beeld, dan kunt u contact opnemen met InfoDesk info@cultureelerfgoed.nl.

©Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2016

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed staat voor de bescherming van het roerende en onroerende erfgoed van nationaal belang. Met specialistische kennis stimuleert de dienst een goede zorg voor archeologie, monumenten, cultuurlandschap, beeldende kunst en kunstnijverheid.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421 | fax 033 – 421 7 799
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl